

SZEPESI ATTILA

Boszorkányseprű

(BARBÁR SZONETTEK – RÉSZLET)

*„Mitévő légyen, nyelvén akinek
szavak dagadoznak?
Fojtja torkába, oldalán is ki
sebbel fakadoznak, –
feltátja száját, félvén is hősen
támad a Gonosznak!”*

(Csanádi Imre: Bornemisza Péter)

EGY KIS HERALDIKA

23-án estefelé hegedűóráról tartottam haza, amikor a Szent István Bazilikánál csatlakoztam a rádióhoz Angyal-föld felé tóduló tömeghez. A gyalogosok a járdán haladtak, az úttesten a harsány melósokkal telezsúfolt Csepel-teherautók. A menet feltorlódott a Madách térnél, ahol a hivatalok ablakaiból kihajigált Rákosi-szobrok gúnyos kiáltások kíséretében törtek ripityára a flaszteron. Lángolt egy máglya is közel a későbbi Film-múzeumhoz, melyre komótosan ráhajigálták Sztálin összes művének aranybetűkkel cirkalmas köteteit, a ház mesterek pedig kiadogatták a kapukon a felcsavart trikolórokat, melyek közepéből bicskával vágták ki a vigyorgó diákok meg az overálos munkásfiúk a gyűlölt sarló-kalapácsos címet.

FÁKLYÁK

Újság- és csomagolópapírból csavart, füstöt ontó alkalmi fáklyák a tüntetők kezében. A derűs vagy elkínzott ábrázatokat elárasztotta lobogó fényük. Percről percre nőtt a sokaság a kapukon meg a mellékutcákból ki-tódulókkal. Lódenkabátos hivatalnokok, fekete egyenruhás és tányérsipkás ipari tanulók, malterfoltos kőművesek trappoltak, biciklijüket toló postáslegények, ütemesen füttyögő diákok tolongtak váll a vállhoz, kiáltás a kiáltáshoz. Bakancsok és kopott félcipők. Szabadságos kiskatonák, vihogó kalauz-

lányok és vaksin hunyorgó öregek arca árkain
csorgott alá a kirakatok tükrében sokszorozódó
színarany remény.

TALPFÁRÓL TALPFÁRA

Nagybátyám, aki háromévnvi orosz hadifogság után
levélkihordóként dolgozott Alagon, a forradalom kitörésekor
szomszédjával, Garam Jóskával Pestre utazott, hogy fegyvert
fogjon. Az éjszakát a Nyugati Pályaudvar zokni- és pálinkabűzös
várótermében töltötték álmatlanul, és egy recsegő-ropogó
rádión hallgatták a hol reményteli, hol borzongató
híreket, többek között Gerő baljós beszédét a kút-
mérgezőkről, az imperialisták segítségével szervezkedő
klérusról, meg a levitézlett horthysta tisztekről, akik a
szocializmus vívmányaira törnek. Ekkor – mivel a Ludovika
Akadémián végzett –, úgy döntött, nem kompromittálja a
forradalmat, vonat azonban már nem indult haza, ezért
talpfáról talpfára lépegetve bandukolt Alag felé
a pisla holdvilágnál.

TINTANYALÓ

Esténként házunk kapujában a férfiak meg-
hányták-vetették a nap eseményeit, főképp a ruszlik
reményteli kivonulását. Latolgatták, mi lenne jobb, ha a
helyükre amerikai- vagy ENSZ-csapatok jönnének-e, meg hogy
lehet-e bízni Nagy Imre ígéreteiben. Vághelyi, az inci-
finci öreg, aki állítólag a tanácsnál
dolgozott – rossz nyelvek szerint viszont valami harmad-
rangú tintanyaló volt az Ávón –, hisztérikusan
rikácsolta: választani kell, szocializmus vagy
fasizmus! Neki elege volt a vér-
gőzös nyilasokból, meg a buchenwaldi KZ-ből, ahonnan
csontra-bőrre fogyva, félholtan jött haza, és most attól
retteg: újra felszáll a krematóriumok
fekete füstje.

SZENT JOHANNA

Mesélték, a Tisza-parti város színházában
Shaw Szent Johannáját játszották 23-án
este. Hirtelen berontott valaki a néző-
térre és felkiáltott: Kitört a forradalom! A kicsapott
ajtón át beszűrődött a tüntetők moraja. A színészek

egy pillanatra megdermedtek, majd – hiába
ágált a rendező! – a felbolydult nézőkkel össze-
keveredve kicsődültek az utcára. Legelől csillogó
páncélban maga az Orleans-i Szűz az apróddal, majd Kék-
szakáll, a fattyú és mitrában a Reimsi
Érsek, végül a pohos várkapitánnyal a csuhás, a méla
Dauphin, az inkvizítor meg az arc nélküli bakó, és vad-
idegenekkel összefogódzva örömtáncot roptak
a fáklyák imbolygó fényénél.

KUTYAKOMÉDIA

23-án este komor arccal jött haza társbérlnk, Vili
bácsi, a Szentkirályszabadjáról
Pestre került hajdani szabósegéd, aki az Engels téri
rendőrkapitányságon dolgozott – maga
mondta így: – pofozó-emberként. „Hamar véget vetünk
ennek a kutyakomédiának!” – jelentette ki hetykén. Ám
napról napra egyre aggodalmasabban fülelte a híreket és
már nem mesélte estefelé a közös konyhában, hány bűnöző
fogát verte ki vallatás közben. A Parlament előtti
vérengzéskor a rohadék tömeggyilkos
ávósokat szidta. Másnap – némi szíverősítő után –
patáliát csapott a rendőrségen, amiért kirúgták az
állományból. Pár hétre le is ültették. Szabadulása után
újra öltönyöket és télikabátokat varrt egy szövethetben.

BÁBSZÍNHÁZ

Közel a Corvin-közhöz, a Nagy-
körúton, a járdát elborító törmelék – fel-
tépett utcakő, billent kanális-fedél, félpár katona-
csizma, réz-töltényhüvelyek és égett újság-cafatok
– kupaca mögött a korábbi divatüzlet
bezúzott kirakatában, mint valami bohókás
bábszínpadon, három próbabábot
hintáztatott a neki-nekilóduló szél. A pucér mű-
anyag-figurák – egyikük kerekded
formáival női ruhákat
reklámozhatott korábban – arctalanul
fityegtek a durva kócmadzagon. Nyakukban
három düledező betűkkel rótt papír-
cetli fityegett: RÁKOSI, GERŐ, PIROS.

MACSKAZENEBONA

Az Engels –, korábbi nevén Erzsébet tér oldalában, amerre a tüntetők haladtak a rádió felé, kópé diák kucorgott egy jókora Rákosi-képnél, melyre kézzel odakörmölte: EGY KÖPÉS ÖTVEN FILLÉR. Volt, aki csillogó kétforintost dobott a micisapkába, hogy négyet köphessen. Odébb, az Astoriánál három csavargó-forma alkalmi muzsikus hangicsált a járdaszélen: szájharmonikán – úgy hívtuk: pofagyalu -, pumpasípon, edények cintányérul használt össze-összecattanó fedelén játszottak valami dzsessz- és csasztuska-keverék muzsikát. A cintányéros a bap-tu-bap halandzsába belekevert egy-egy felcsattanó mondatot: RUSZKIK HAZA! VESSZEN GERŐ! Kalapba gyűltek a rézpénzek, volt aki ezüst ötforintost dobott. Falsul is derűsen szólt a macskazenebona.

CSÖPI BABA

Fogatlan vénasszony volt a féleszű Csöpi baba – így szólította magát. Nagyanyám vasorrú bábának mondta. Állítólag már a Horthy-rezsimben B-listás mosónőként vonszolta jeltelen életét. Örökké vásott cirokseprűjével róttá az utcát. Néha csitrinek öltözött, virágmintás szoknyába bújt, fogatlanul gajdolt és idétlen táncra perdült. Behívták egy-egy udvarba söprögetni – kapott egy tányér főzeléket. A Parlament előtti vérengzéskor a gyanútlan és derűs tömegben ugrabugrált seprűjébe csimspaszkodva. Hogy megérezte-e valamit a történelmi eseményből, vagy csak a pillanamlett t varázsa sodorta a hirtelen felugató ávos-géppuskák elé, nem tudhatom.

MASZKA-CSEREBERE

Hírek és álhírek kavargtak a levegőben. Kivégezték Farkas Vladimirt. Főbelötte magát a plénum előtt a jogászfórum hírhedt elnöke. Golyószóró-sorozat áldozata lett Hidegkúti és Puskás. A hatalom köreiben folyik a farsangi maszka-cserebere. A párthű sportriporter azt harsogja úton-útfélen: a felkelők a Himnusz dallamára gyilkolnak és fosztogatnak. Moszkvába szökött Rákosival Hegedűs, aki valójában a zabigyereke. Az oroszok úgy mennek, hogy valójában jönnek... Semmit sem lehetett tudni. A rádió nap-

hosszat az Egmont-nyitányt meg a Bánk bán „Hazám-hazám” áriáját harsogta. Csak az utcákon robogó Kossuth-címeres tankok és harckocsik voltak a bizonyosság, melyeken fűrtökben lógtak a diadalittas és lyukas zászlókat lengető micisapkás suhancok.

KÖRÚTI FÁK

Kézzel körmölt vagy írógépen indigóval sokszorosított röpiratokkal teltek meg az ugrabugra verebek ezreit vendéglő körúti fák. Rajzszöggel tűzködtek oda mindenféle hirdetést. Egyik potom pénzért kínált vaskályhát, télire alig használt, garantáltan amerikai lódenkabátot, vagy a porából főnixként elevenedő, tán épp frissen szerveződő pártoknak toborzott aktivistákat. Némelyik kétségbeesetten kereste eltűnt családtagját. Politikai tárgyú írások is feltűntek. A nyomor imperializmusa, vagy a hibáitól megtisztult szocializmus, válasszatok! A másik Nagy Imrét Nagyimrovnak gúnyolta, firtatva dicstelen moszkovita múltját. Ákombákombák betűkkel körmölt versezeteket is kitűzködtek, melyek Petőfi hangján, suta strófákban zengték a szabadság mámorát.

ELNÉMULT HARANGOK

A romosra-lőtt Astoria felől tolongott a tömeg a Deák tér felé, körülzsibongva két feltartott kezű, halálra vált férfit. Géppisztolyos suhancok terelték maguk előtt a kiegészített tankot és mindenféle törmeléket kerülgetve a csetlő-botló árnyékfigurákat. Nyakukban tintával körmölt tábla fityegett: TOLVAJ VAGYOK. Egy bezúzott Rákóczi úti kirakattól próbáltak ruhát lopni. Volt, aki röhögött, volt, aki szitkozódott és leköpdöste a két rongyos és komor tekintetű férfit a baljós pillanatban. Pedig derűs is lehetett volna ez az október-végi nap, hiszen délben először kondultak meg a rádióban a hosszú esztendőkre elnémult harangok.

KÉT CSATAKOS GEBE

A Hold utcai csarnok elé két csatakos gebe húzta a ponyvával letakart szekeret. Öreg cigány ült a bakon. Alig volt valami forgalom a

pultoknál. A kenyérrre váró gyerekek és a papucsos-kötényes háziasszonyok kíváncsian zsongták körül a rakományt. Az eső-áztatta ponyva alatt összehajigálva krumpli lapult, répa, káposzta meg sütőtök. Az öreg somolyogva mesélte: Gödről indult korahajnalban. Senki nem mert vele jönni – éjszakánként még löttek. A gödi gazdák adták össze a küldeményt, kinek mije akadt. Lehet válogatni, pénzbe nem kerül. Egyik-másik nénike fejkendőjébe gyűjtötte a zöldséget. Egy öregúr pedig a kalapjában vitt haza néhány rózsakrumplit.

LISZT-RAPSZÓDIA

Billenten álló, utca-front felőli falaikat veszített szobák és megrogyott erkélyek árválkodtak a belvárosban egy-egy tankbelövés nyomán az úttesten tengeredő romhalmaz felett. Némelyik a második-harmadik emeleten. Kiégett szekrény, csipke-terítős ebédlőasztal csüngött alá a magasból. Üszkösre-vált festmények és üveg-táblájukat veszített ablakok – bármelyik pillanatban alásodorhatta volna a bámészokra a pernyét kavaró szél. Egy oroszlánlábú zongora is függött odafönn, szinte derúsen, mintha csak néhány perce hagyta volna félbe a muzsikás-kedvű klimpírozó a Chopin-etűdöt vagy a Liszt-rapszódia dübörgő futamait.

GÁZLÁMPÁK

Összemosódtak nappalok meg éjszakák az október-végi ködben. Csak a géppisztolyos járőrök csizmái kopogtak a járdán. Nem világítottak pisla fénnel a boldogabb békeidőket idéző gázlámpák a Budai Vár girbegurba sétányain, melyeket egy szeleburdi kutyájával csetlő-botló és magában dudorászó öreg lámpagyújtogató támasztott korábban életre kampós-végű botjával alkonyatkor. Távol eldördült egy-egy lövés. De nem mérték az örvénylő időt az utcai órák – mindegyik más és más pillanatban állt meg. Csak a fekete varjúsereg gomolygott a magasban – szeszélyesen kavarogva jelezte a közeli romlás idejét.

BOSZORKÁNYSEPRŰ

Elüszkösült tank állt a körúti járda-
szélen. Csöve átlukasztotta egy zöldséges-bolt
félig lehúzott redőnyét. Amikor kigyulladt és sejtetően
kiugráltak belőle a ruszki kiskatonák, meg-
csúszhatott és lesarabolt egy újságosbódét. Nem
lehetett tudni pontosan, mi történt. Komoran állt a
törmelék-kupacon. Tán utólag pingálhatták rá mésszel a
Kossuth-címert, meg a suta „Ruszkik go home!” fel-
iratot. Oldalánál a sitten egy felborult kézikocsi, lyukas
fenekű ruháskosár, tányérsipka, fél pár
saru, láncát vesztett bicikli, csillámló töltényhüvelyek – remekül
lehetett sípolni velük. A tank zászlótartójába odatűzött valaki
egy fekete vászonnal körülcsavart
boszorkányseprűt.

FURFANGOS DIÁKOK

Szomszédunk, Iván, akit tiltott határátlépés
kísérlete miatt kirúgtak az egyetemről, és egy
angyalföldi gyárban dolgozott, egyszer éjszakai
műszakból gyalog jött haza. Másnap elmesélte: meg-
állította és igazoltatta a Nyugati Pályaudvarnál egy
– főleg egyetemistákból szervezett – nemzetőr-csapat. Az
igazolványával nemigen törődtek, épp hogy át-
futották, viszont egy elemlámpa pisla fényénél hosszan
fürkésztek a cipőjét. Megkérdezte a fiúktól, mi
értelme van ennek, mire azt felelték
kajánul: a bujkáló ávosokat akarják fülön-
csípni, akik átöltöztek, civilben kószálnak a
városban, de elárulja őket a kincstári
disznóbőr cipő.

DÁNIEL AZ OROSZLÁNOK VERMÉBEN

Messziről nézve talán fényudvar övezi a lyukas
zászlókkal, derűs jelszavakkal vonulókat, meg a gép-
pisztollyal harcoló nyüzge diákokat, a rántottlevesen
cseperedő proli-sihedereket, a Molotov-
kocktelt kotyvasztó józsefvárosi kölyköket. Én nem hősökre
emlékszem, csak börtönből szabadult elesettekre, kényszer-
sorozott parasztfiúkra, kitelepítettekre, levert-veséjű
papokra. Nem héroszokat láttam, csak internálótáborok
megfélemlített rabjait, rendőri felügyelet alatt álló

háborgókat, cipőgyárak és textilüzemek kitaposott szandálban járó, szomorú-tekintetű munkás-lányait, akik csöppet sem gyanútlanul, mégis elszántan megálltak a tankok előtt, mint ama bibliai Dániel az oroszlánok vermében.

KERINGŐ

Egyik délután elcsavarogtam barátommal a Köztársaság tér felé, ahol akasztottat himbált a szél egy lombja-vesztett akácon. Nem mertem a közelébe menni – kavargott a gyomrom. Állítólag fél órája még lőttek. Ávós lehetett az áldozat, aki civilben próbált belevegyülni a háborgó tömegbe. Vagy hírhedt besúgó, akit felismert valaki. Tán bumfordi parasztleány, maga is padláslesöpprésék áldozata, akit büntetésül soroztak a kékpapolisok közé. Nem volt arca, csak valami véres húscafat – szétverték puskatussal. Körötte rikoltozott a sokaság. A nekilóduló szél bele-belekapott szennyes ruhájába, mintha bohókásan keringőzne vele – körbe-körbefordult. Papírcetli fityegett a nyakából, amit olvashatatlaná nyűtt az október végi eső.

A VÍG UTCAI LÁNYOK

Azt mesélte minden lében kanál komám, Drevi, hogy a Rákóczi téren meg a Víg utca sarkán illegő-billegő tarka lányok a forradalom napjaiban felhagytak kétes mesterségükkel, nem lesték utca-hosszat a teli-bukszás gavallért, nem is púdereztek-pántlikázták magukat, hanem egyikük-másikuk fegyvert fogott, ahogy szenes-tróger meg egyéb hórúkk-mesterséget űző, vaginákkal és vértől csöpögő szívekkel teletetovált lovagjaik. Mackónadrágban és micisapkában harcoltak maguk is. Némelyikük elesett a Tolnai Lajos, meg a Práter utca környéki harcokban – bőfarú, korábban neccharisnyában és túsarkú cipőben pipiskedő cigány-Rozik, körtemellű Bözskék, őzike-szemű Julcsák.

BABILON VIZEINÉL

Nagy Imre kivégzésekor a romos Budapesten kószált Gabriel García Marquez, Gabó, az ifjú kolumbiai hírlapíró, a macondo-i cigány

bűvészek, álomfejtők, halottidézők, ősi regéket
mormoló indián mágusok és javasemberek későbbi
krónikása. Nyitott lélekkel, mégis idegenül téblábolt –
mintha a gyász-ülte Babilon vizeinél – a sötét sikátorok
labirintusában, a romos Körúton, a külvárosi proli-
kocsmák komoran gajdoló, bamba-részeg
nyomorultjai közt a kísérteties mécs-
világnál. Úgy érezte, az Apokalipszis világába
tévedt, melyet betakarnak egy
vámprékként vijjogva keringő bőregér
feketén duhogó szárnyai.

